

DARIUSZ PIÓRKOWSKI SJ

NEPRIVALAI BŪTI TOBULAS

Krikščioniškasis požiūris
į perfekcionizmą

KATALIKŲ
PASAULIO
LEIDINIAI

Versta iš:
Dariusz Piórkowski SJ, *Nie musisz być doskonały:
Chrześcijański sposób na perfekcjonizm*,
Kraków: Wydawnictwo WAM, 2019

Bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos integralios bibliotekų informacinės
sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

Iš lenkų kalbos vertė
VAIVA NARUŠIENĖ

© Wydawnictwo WAM, 2019
Wydanie drugie, uzupełnione, 2022
© Vertimas į lietuvių k., Vaiva Narušienė, 2023
© UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2023
www.katalikuleidiniai.lt

ISBN 978-9955-29-491-7

Turinys

Ižanga	7
I. Perfekcionizmo diagnozė	9
Viskas iš meilės	11
Moralizmo akligatvis	24
Jei žinotum, kam reikalingi sakramentai	38
Šiuolaikinis fariziejiškumas	42
Jansenizmas	55
II. Religinio perfekcionizmo kilmė	65
Pradžioje buvo melas	67
Slapta puikybė	78
Dievas ir nuodėmė	84
III. Kaip įveikti perfekcionizmą	97
Kviečiai ir raugės	99
Kas esu? Mistikų liudijimai.....	113
Kas esu? Kristaus dovana	126
Gyvename Dievui	136
Silpnas Dievas ir stiprus žmogus	148
Vidinis skilimas	155
Užtvara puikybei	160
Ribotas, bet mylimas	164
Suskeldėjęs dorybių pastatas	169
Pripažinti savo silpnybes	175
Pūsk ir nesiliauk	185
Kontempliacija ir dėkingumas	191
Esame pacientai ir gydytojai	200
Apie švelnumą sau	207
Graikiškasis ir biblinis tobulumas	218

Ižanga

Šioje knygoje aprašomas tikėjimo kelyje užklumpantis itin sunkus ir subtilus negalavimas – krikščioniškasis perfekcionizmas. Autorius įvardija jo priežastis, taip pat gydymo būdus, kurie padės džiugiai ir lengva širdimi sekti Kristumi. Prabėgus trejiems metams po pirmo knygos leidimo, kai kuriuos dalykus teko patikslinti. Tai padaryti autorių labiausiai paskatino skaitytojai, sutikti įvairiose rekolekcijose, dvasiniuose pokalbiuose ir visuomenės informavimo priemonėse. Šie taisymai knygos iš esmės nepakeitė, tačiau ji tapo suprantamesnė.

Jau pats knygos pavadinimas sąmoningai provokuoja skaitytoją. Būtent dėl jo autorius sulaukė daugiausia klausimų. Juk Jėzus mus kviečia būti tobulus kaip apaštalai. Vis dėlto iš patirties žinome, kad žodžius „privalai“ ir „tobulas“ daugelis tikinčiųjų, o ypač tie, kuriems būdingas perfekcionizmas, nebūtinai supranta taip, kaip siūloma Evangelijoje. Juo daugiau išgirstame tikinčiųjų pasakojimų apie jų moralines ir dvasines kovas, juo labiau imame abejoti, ar išties jų tobulumo įsivaizdavimas atitinka krikščioniškojo tikėjimo kelią. Kaip žinome, daugybė dalykų gyvenime stringa todėl, kad nesuprantame vienas kito arba skirtingai suvokiame tuos pačius žodžius. Neretai ilgą laiką nesąmoningai laikomės prieštaraujančių Biblijai įsitikinimų, manydami, kad tai ir yra krikščionybė.

Ne mažiau sunkumų kelia ir žodis „privalai“. Jėzus jį retai tardavo ir tikrai ne tam, kad įsakinėtų ar moralizuotų. Egzistuoja skirtumas tarp „turiu“, kuris primeta įstatymo nurodytą pareigą arba išorinį autoritetą ir dar grasina sankcijomis, ir „turiu“, kylancio

iš asmens pasirinkto gėrio, kuris yra noriai išpildomas. Tiesa, ir antruoju atveju nepavyksta stebuklingai išvengti sunkumų, tačiau juos žymiai lengviau įveikti nepuolant į liūdesį. Tad sakant, kad neprivalome būti tobuli, paradoksaliai kalbama apie tai, kad turime veikti labiau iš vidaus, iš meilės gėriui, dėl to, kad jį sąmoningai priėmėme, o ne todėl, kad jaučiame išorinį spaudimą, kuriam vidujai nepritariame. Tuomet bandytume praktikuoti nenorimą, arba priėmimą, krikščionybę. O kuo labiau įsisaviname ir perimame kokį nors gėrį, tuo mums yra geriau. Paimkime pavyzdį. Tasai, kas pažinęs kitą asmenį po kurio laiko sąmoningai ir savo noru nusprendžia su juo susituokti ir sukurti šeimą, prisiima atsakomybę, numatančią, kad jis „turės“ imtis įvairių darbų namuose ir už jų, bendrauti su sutuoktiniu, rūpintis vaikais ir t. t. Tai taip pat yra „pareiga“, tačiau ji kyla iš noro ir pasirinkimo, o ne dėl kieno nors paliepimo.

Niekada nevēlu nebūti tobulam. Bet kada galima imti žengti kantraus brendimo keliu į tobulumą. Autorius nuoširdžiai dėkoja visiems, kurie panoro pasidalyti savo pastabomis ir įžvalgomis apie šią knygą.

I
Perfekcionizmo
diagnozè

Viskas iš meilės

*Turime suprasti, kad krikščionybė –
tai ne žmonių pastangomis, bet malone
grindžiama religija.*

Jacques Philippe

Kaip gerai, kad Šventasis Raštas meilę ir krikščionybę vadina keliu (plg. 1 Kor 12, 31; Apd 9, 2). Laimei, mūsų pasaulyje niekas išsyk neturi būti tobula. Ir niekada taip nebus. Čia viskas turi savo ritmą, metą ir vietą, nors ir atrodo, kad ne visada paisome šių principų. Mūsų pasaulyje beveik įprasta skubinti tam tikrus procesus. Tačiau tokia nuostata nepadedą daryti pažangos tikėjime. Juk Šventajame Rašte nerasisime nekantrumo. Tuo mums norima pasakyti, jog Dievas sugeba laukti, Jam nėra kur skubėti. Jis patenkintas tuo, ką sukūrė. Juk gyvename pasaulyje, kur nuo obels ant žemės krinta obuoliai, o laiką matuoja dangaus kūnų judėjimas. Tai guodžia, nes būtent todėl žemėje neturime kurti dirbtinio dangaus. Vis dėlto kažkas mumyse atmeta tą dievišką planą. Savo galvoje nuolatos tobuliname paties Kūrėjo paveikslą. Teoriškai ir praktiškai taisome gamtos „trūkumus“ ir norime pakoreguoti net dvasines Danguos Karalystės nuostatas. Kartais norėtume, kad reikalai būtų kuo greičiau sprendžiami, ypač kai kas nors mus slegia arba neramina. Tada vėl savo papratimu imame raustis pasaulio dulkėse. Ir viską darome patys. Kaip Sizifas, įtempdame dvasios raumenis ir ritiname akmenį į kalną, manydami, kad būtent ten mums liepė įsikabaroti pats Dievas. Ir kartais tik gerokai įmetę susigriebiame, jog tai netiesa.

Tačiau, laimė, Dievas dėl to neišsižeidžia. Jis yra savitai užsispyręs – tai nepalaužiamo kantrumo milžinas. Savo ištarmėse Jėzus daug pasakoja apie tai, kaip laukiama vaisių, derliaus, sūnaus palaidūno, žmogaus sutikimo ar namuose ieškoma lobio. Taip Jis atskleidžia Dievo esmę. Šv. Matas Jėzaus darbuose regi Izaijo pranašystės išsipildymą: „Jis nenulauš palūžusios nendrės ir neužgesins gruzdančio dagčio“ (Mt 11, 20). Ne taip seniai ėmiau žavėtis šiuo dievišku subtilumu, kuris net trapume ir menkoje liepsnelėje pajėgia išvelgti gėrio spindesį. O juk kitados mūsų Kūrėją įsivaizdavau visiškai kitaip.

Šioje knygoje leidžiamės į vingiuotą kelią. Kartais teks lipti į kalną, ne sykį leisimės žemyn, o dažniausiai tiesiog be atokvėpio žingsniuosime tiesiai. Įeisime per Biblijos vartus. Pradžioje susidursime su tobula „trijule“. Kabutės ir šio žodžio rašyba išduoda, kad čia turime galvoje ne Triasmenį Dievą, bet tris Naujojo Testamento asmenis, nuoširdžiai pamilusius Jėzų: Petrą, Paulių ir Lozoriaus seserį Mortą. Manau, kad jiems visiems gyvenime teko susidurti su tam tikru dvasiniu negalavimu. Jie patyrė jo pragaištingą poveikį, nuo kurio buvo išgydyti Jėzaus. Nevadinu jų tobulais, nes tam tikru gyvenimo laikotarpiu jie troško save įrodyti ir tada skausmingai patyrė tai, ko anksčiau tikrai nenorėjo arba nesugebėjo savyje išvelgti. Nesakau, kad jie viską buvo iš anksto suplanavę. Tiesiog taip išėjo. Veikiau juos vedė gera valia, jie norėjo tik gero.

Pradėkime nuo to, kuris turbūt labiausiai nukentėjo nuo tos ligos. Kai Jėzus paėmė praustuvą ir rankšluostį, norėdamas iš meilės nuplauti apaštalamis kojas, Petras, anot šv. Ignaco, „suprasdamas Viešpaties didybę ir savo menkumą, nenorėjo sutikti“¹. Tačiau iš tiesų jis priešinosi dar dėl vienos priežasties. Jam trukdė jo mąstymas, nes jis visai kitaip suprato didybę. Petras nori būti davėjas. Jis nori būti pirmasis, ypač kai visai neseniai Jėzus jį nurodė kaip pavyzdį. Krinta į akis Petro kategoriškumas (bent kai kuriuose reikaluose), sumišęs su veržlumu ir nepastovumu: „Tu nemazgosi man kojų per

¹ Ignacas Lojola, *Autobiografija. Dvasinės pratybos*, iš ispanų k. vertė L. Virbalas, Vilnius: Aidai, 1998, p. 161.

amžius!“ (Jn 13, 8), – ginasi Petras visomis išgalėmis. Ir tai jau ne pirmas kartas. Prie Pilypo Cezarėjos jis irgi kitaip vertino Mokytojo veiksmus. Didžiadvasiškai nenorėjo Jam kančios ir mirties, nes kodėl gi turėtų norėti, jeigu Jį myli? Ir kaip įmanydamas mėgino atkalbėti Jėzų: „Nieku gyvu, Viešpatie, neturi tau taip atsitikti!“ (Mt 16, 22). Tenka pripažinti, kad kojų plovimu Jėzus provokuoja mokinius, kad atskleistų, kas jiems neleidžia priimti dovanos. Ir Jam tai pavyksta. Petras Jį ir vėl atkalbinėja. Tačiau šįsyk įvykiai tuo nesibaigia.

Evangelijoje pagal Luką Jėzus sėdėdamas prie stalo kreipiasi į pirmąjį iš apaštalų „senuoju“ jo vardu: „Simonai, Simonai! Štai šėtonas pareikalavo persijoti jus tarsi kviečius“ (Lk 22, 31). Petras tikriausiai nė nenučiuokia, apie ką kalba Mokytojas. Jis sako, kad veikia visi mokiniai bus vidujai apvalyti. Šiame kontekste prabylama apie numanomą Petro nuopuolį, nors Petras kol kas mano, kad yra tarsi gryni kviečiai, be jokių pelų priemaišų. Ar bent jau nori tokį save matyti. Persijoti kviečius – tai atskirti nuo jų pelus. Neįmanoma to padaryti be skausmo. Kadangi žodžiai nepasiekia širdies, pelų sijojimas turi būti skausmingas, kad nuplėštų nesąmoningumo kaukę. Šis išmėginimas būtinas, kad Petras imtų atgailauti. O kol kas jis vaizduojasi esąs tvirtas ir žmogiškai stengiasi būti uola. Jis tiesmukai įtikinėja Jėzų: „Viešpatie, aš pasiruošęs kartu su tavimi eiti ir į kalėjimą, ir į mirtį“ (Lk 22, 33). Anot šv. Mato, viskas buvo daug dramatiškiau. Petras nori prasimušti į priekį, nes yra pirmesnis ir geresnis už savo brolius: „Net jei visi tavimi pasipiktintų, aš niekuomet nepasipiktinsiu! [...] Jei man reikėtų net mirti su tavimi, vis tiek tavęs neišsiginsiu!“ (Mt 26, 33. 35). Matas teigia, kad ir kiti mokiniai nenorėjo atsilikti nuo Petro ir taip pat tikino, kad eis drauge su Jėzumi. Kai šv. Jonas rašo apie apaštalų vyresnįjį, situacija darosi vis labiau įtempta. Petras kiek įstengdamas prieštarauja. Mylimas mokinys trokšta ne tik mirti su Jėzumi, bet mirti už Jį. Jis nori ne tik pralenkti kitus mokinius, bet ir patį Jėzų. „Aš ir gyvybę už tave guldysiu!“ (Jn 13, 37). Petras įsitempia kaip styga, nori pranokti pats save, padaryti daugiau, nei įstengia, nors dar neatėjo jo metas. Visai situacijai ironijos priduoja tai, kad visus šiuos žodžius jis sako vedamas meilės polėkio, nuoširdžiai, tačiau nepažindamas savęs.

Po prisikėlimo, taigi, praėjus vos dviem dienoms po iškilmingų Petro pažadų ir jų netesėjimo, Jėzus ramiai grįžta prie šio opaus reikalo ir klausia: „Simonai, Jono sūnau, ar myli mane labiau negu šitie?“ (Jn 21, 15). Tai subtilus būdas spręsti šią problemą. Jėzaus žodžiuose galima justu lengvą ironiją: „Ar tebemanai, kad esi geresnis nei kiti?“ Juk Petras atkakliai mėgino įtikinti Jėzų savo herojiška meile Jam. Skirtingai nei kiti, jis buvo pasiryžęs didelei aukai, nors Jėzus to visai neprašė. Išliejęs gausybę karčių ašarų, Petras tapo kiek nuosaikesnis. Jis jau nebėra toks tikras dėl savo meilės. Nesilygina su kitais ir nemano, kad gali stoti pirma visų. Jis nuolankiai išpažįsta savo trapią meilę Jėzui: „Deja, nemyliu Tavęs labiau nei kiti, bet vis dėlto myliu. Tavo dėka.“

Tikriausiai žinome, kad vaizduodamas šią sceną šv. Jonas kuria žodžių žaismą. Jėzus pirmiausia klausia dėl nesavanaudiškos meilės (*agapeis me*), o Petras atsako, kad myli (*filo se*) Mokytoją, tačiau netobula, nebrandžia meile, ne taip, kad galėtų už Jį paaukoti savo gyvybę. Trečią kartą klausdamas, Jėzus nusileidžia iki Petro lygmens ir laukia, kad šis atsakytų, ar būdamas silpnas Jį myli bent žmogiškai. Petras dar sykį pakartoja, kad kol kas pajėgia mylėti tik šitaip. Jo viduje kažkas nutrūko. Jis jau nebemėgina nertis iš kailio. O Jėzui tuo tarpu gana ir tokios meilės. Jos pakanka ir tam, kad apaštalas galėtų vaisingai atlikti savo misiją. Šioje scenoje aprašoma tikra dvasinė tiesa. Dievas dažnai prisitaiko prie mūsų ritmo, silpnybių ir sugebėjimų, o mes manome, kad turėtume atitikti kažin kokius neišpasakytai aukštus Jo reikalavimus. Argi taip netampame nevykusiais Petro sekėjais, norinčiais dėl Dievo ir kitų padaryti tai, ko nei Dievas, nei kiti iš mūsų neprašo?

Antrasis Bažnyčios šulas – Paulius – prisimena, kad sulaukė gailėstingumo, nes netikusiai elgėsi „dėl neišmanymo ir netikėjimo“ (1 Tim 1, 13). Kaip taip gali būti? Juk jis buvo iškilus fariziejus. Pats pasakoja žydams, kad „buvo uolus Dievo kovotojas“ (Apd 22, 3), „įsakymo tiksliai besilaikantis“ (Fil 3, 6) žydas. Jis tobulai laikėsi Mozės Įstatymo ir buvo tarsi vaikštantis idealas, kuriam Dievas jau seniai turėjo pastatyti paminklą. Buvo lyg vyresnysis sūnus iš pasakojimo apie gailėstingąjį Tėvą, nes niekuomet neperžengė jokio

Jo įsakymo (plg. Lk 15, 29). Saulius nemėgo vidutiniškumo, jį iš vidaus sprogdino šventa ambicija. Įsitikinęs savo reikalo teisingumu, pasidavė aistrai apvalyti pasaulį nuo to, kas, jo nuomone, nešvaru. Tad nieko keista, kad toks žmogus tiko būti tuometinio judaizmo inkvizitoriumi ir vėlesnių Bažnyčios kovotojų su erezijomis auklėtoju. Jis „be saiko“ (Gal 1, 13) kovojo su Dievo Bažnyčia, griežtai žiūrėdamas įstatymų. Po atsivertimo pripažino, kad „žydų tikėjimu buvau pranokęs daugelį bendraamžių savo tautiečių, itin uoliai gindamas savo protėvių papročius“ (Gal 1, 14). Paulius lygino save su kraštiečiais, nes manė, kad juos visa galva lenkia. Panašiai kaip Petras, jis norėjo būti už juos geresnis. Tad nieko nuostabaus, kad „tebealsuodamas grasinimais ir žudynėmis“ (Apd 9, 1) pats paprašė vyriausiojo kunigo skirti jam išvalyti Jeruzalę ir jos apylinkes nuo krikščionių. Tiesiog negalėjo jų pakęsti. Argi jų išgaudymas nebūtų jam pelnęs ordino vertos šlovės?

Saulius tarsi lęšis sutelkė „ugningas“ dorybes: stropumą, uolumą ir užsidegimą. Tai rodė ypatingą jo energiją ir stiprią motyvaciją. Dėl to jis veržėsi pirmyn lyg taranas. Ir vis dėlto kas gi nutiko šiam pamaldžiam žydui, kuris ūmai visus šiuos savo nuopelnus ir žygius ėmė laikyti sąšlavomis? (plg. Fil 3, 8). Visos jo ligtolinės pastangos nublanko, palyginti su Kristaus dovana. Kokį sukrėtimą turėjo patirti Saulius, kad išdrįstų suabejoti didžiausiu judaizmo lobiu – Įstatymu – ir teigti, kad šis tapo prakeikimu (plg. Gal 3, 13), negalinčiu išgelbėti žmogaus? Tarsi viskas buvo gerai, tačiau Paulius teigė, kad jo tobulumo siekimas tebuvo vėjų vaikymas. Širdyje jis lyg Koheletas sušuko: „Rūkų rūkas! Viskas yra rūkas!“ (Koh 1, 2). Kas atsitiko, kad po daugelio metų Paulius svarbiausia meilės savybe ėmė laikyti kantrybę? Ar turime smerkti jį už jo uolumą? Ne. Ar blogai, kad stengėsi iš visų jėgų? Ne.

Jo bėda buvo motyvacija, kuri pasirodė besanti klaidinga. Kai prie Damasko Jėzus pasirodė būsimajam apaštalui, nesakė: „Sauliau, tu mane persekioji“, tačiau uždavė klausimą: „Sauliau, Sauliau, kam mane persekioji?“ (Apd 9, 4). Taip Jėzus jį privertė susimąstyti. Ir porai dienų iš jo atėmė regą, nes regėti – tai žinoti. O juk ne visos žinios išganingos. Petro akis numazgojo ašaros, o Pauliaus akims

reikėjo rimtesnio įsikišimo. Būtent tamsoje Paulius pirmiausia turėjo susivokti, kodėl taip elgėsi. Jėzaus šviesa sugriovė visą žinojimą, kuriuo uolusis fariziejus grindė savo gyvenimą. Taip Saulius perėjo nuo Įstatymo teikiamo teisingumo prie neįkainojamos Jėzaus Kristaus pažinimo didybės.

Šių dviejų mokinių pavyzdžiai gali paskatinti manyti, kad noras įrodyti save būdingas vien vyrams. Tačiau taip nėra. Prisiminkime pasakojimą apie Mortą, kuri savo namuose priėmė Jėzų su mokiniais (žr. Lk 10, 38–42). Šeiminkaudama nėrėsi iš kailio, kad tinkamai parodytų vaišingumą, nes to reikalavo ir Įstatymas, ir papročiai. Šio tipo žmonės mano, kad tam, kad būtų gerai, reikia, kad viskas būtų surikiuota iki paskutinės smulkmenėlės. Negalima sau leisti apsi-juokti, neleistini jokie trūkumai ar klaidos. Taigi, sukvietusi svečius, Morta nepajėgė susidoroti su šeiminkės pareigomis. Ji įsitempusi ir susinervinusi puldinėjo šen ir ten, neužtikrinta, ar pajėgs viską atlikti, kaip pridera.

Įtampa išsilieja, kai Mortos akis užkliūva už Marijos, besiklausančios Jėzaus ir „nieko“ nedarančios. Sesers ramybė Mortą suerzina. Tačiau dar didesnę kančią kelia Jėzaus elgesys. Ir būtent jis jai sukelia daugiau rūpesčių nei Marija. Juk ji pasikvietė Jėzų į svečius ir nei iš šio, nei iš to ėmė Jam priekaištauti, kad dėl Jo ji kenčia ir jaučiasi palikta. Nusikamavusi šeiminkė kaltina seserį pasyvumu ir reikalauja ištaisyti padėtį: „Viešpatie, tau nerūpi, kad sesuo mane palieka vieną patarnauti?“ (Lk 10, 40). Morta, kaip ir Petras, mėgina įvesti tvarką, paaiškinti Jėzui, kad nedera taip elgtis. Kaip galima nekreipti dėmesio į tokį akis badantį apsileidimą? Viena sesuo baigia nuo kojų nusivaryti, o kita lyg niekur nieko rymo? Morta slapčiomis trokšta, kad Jėzus ją pagirtų, o Mariją sugėdintų dėl šios nerūpestingumo. Čia vėlgi verta prisiminti pasakojimą apie gailestingąjį Tėvą ir vyresniojo sūnaus pasipiktinimą, kad tėvas nepastebi jo pastangų ir pavyzdinės tarnybos namuose. Tėvas nepeikia sūnaus už darbštumą, tačiau švelniai jam parodo priežastį, dėl kurios sūnus darbuojasi. Dovana jau yra. Jam atverti Tėvo namai, ir visos Tėvo gėrybės jam prieinamos be jokių pastangų.

Jėzus, du kartus paminėdamas Mortos vardą, leidžia jai suprasti, kad ji pirmiausia turėtų sustoti ir verčiau perimti Marijos laikyseną. Kaip žinome, ši, likus kelioms dienoms iki Jėzaus mirties, tuose pačiuose namuose numazgojo Jam kojas ir patepė brangiu tepalu (žr. Jn 12, 3). Toks elgesys taip pat nepatiko puotos dalyviams. Vis dėlto Marija pirmiausia klausėsi Jėzaus žodžių ir juos svarstė. Garbusis Mortos svečias mesteli: „Rūpiniesi daugeliu dalykų.“ Morta bet kokia kaina stengėsi padaryti daugiau, nei reikia. Tad turėjo be galo nustebti, kai Jėzus jos priekaište išvelgė neįsisąmonintus motyvus. Kodėl žmogus mano, kad reikia vis daugiau? Kodėl jis nori „daug“, nors pakanka mažai, ypač jei taip siekiama sau palenkti visą pasaulį ir gauti tai, ko norima?

Morta simbolizuoja tokią dvasinę laikyseną, kai susitelkiame daugiausia į tai, ką manome turį padaryti dėl Dievo ir kitų žmonių. Kartais tai pasireiškia aktyvumu, slepiančiu dvasinį tingulį. Morta savitu būdu trokšta mirti dėl Jėzaus, nors iš tiesų myli ne Jį, o savąjį „aš“. Ji aukštai išsikėlė kartelę ir visiems mėgino primesti savo siekių hierarchiją. O Marija pasirodė esanti neklusni, nes neatitiko Mortos standartų. Tai patvirtina šeiminkės išsakyti priekaištai. Iš tiesų, Morta dėjo visas pastangas, kad būtų įvykių centre, tarsi vaikas, reikalaujantis suaugusiųjų dėmesio. Marijai Jėzaus apsilankymas jos namuose siejosi su džiaugsmu, o Mortai kėlė prieštarungus jausmus: truputį džiaugsmo ir pakilumo, tačiau daugiau vargo ir rūpesčių, tarsi ją būtų prislėgusi nepakeliama našta. Kartais nutinka taip, kad vidinio impulso vedamas žmogus nori pasitarnauti kitiems, tačiau paskui reiškia pretenzijas, kad niekas jam nepadėjo ir nepastebėjo jo pasišventimo. Tokiu atveju galima teigti, kad jam anaipol nerūpėjo kitų gėris.

Jėzus niekuomet nesakė, kad liautumės svajoję būti didūs ir pirmi. Taip pat žadėjo atlygi už uolumą. Vis dėlto Jis daugiau kalbėjo apie tai, kaip užsidirbti tą atlygi, nes tai yra svarbiausia. Visais trimis atvejais problema yra ne pats veikimas, bet jį kurstantis vidinis nusistatymas. Du kartus išstardamas vardus – Simonai, Simonai!, Sauliau, Sauliau!, Morta, Morta! – Jis lemiamą akimirką įsiterpia į ligtolinį tų

žmonių gyvenimą. Vardo pakartojimas išreiškia artumą. Daugiau į nieką Jėzus taip nesikreipia. Jis griežtai, bet ypač jautriai įspėja savo bičiulius. Nieko neprimeta per jėgą, jų nežemina ir nesmerkia, nežvelgia iš aukšto ir nesistebi jų elgesiu. Jis švelniai kreipiasi net į Saulių, kuris Jam padarė daug bloga.

Žvejys Petras, fariziejus Paulius ir šeimininkė Morta. Iš pažiūros atrodo, kad jie nutolę vienas nuo kito tarsi Saulė nuo Žemės. Tačiau juos sieja (Paulius pateko į šią grupelę pavėluotai) tikėjimas tuo pačiu Jėzumi ir dar kažin kas pirminio, bendražmogiško. Visi jie norėjo kaip nors išsiskirti, visi norėjo gera. Nė vienas gerai savęs nesuvokė. Jiems dingojosi, kad trykšta meile, nors iš tiesų veikė vedami kažin kokio slapto akstino, kurį jie buvo linkę tapatinti su kilniausiais siekiais. Šis nenorimas ir nesąmoningas dėmuo atsiskleidė tik ribinėje situacijoje, per krizę, kurią iš dalies sukėlė pats Jėzus. Petras apsipylė ašaromis, kai vyriausiojo kunigo rūmų kieme drebėdamas dėl savo kailio išvydo Jėzų (žr. Lk 22, 61–62). Paulius apako, kai Prisikėlusysis jį sutiko kelyje į Damaską. O Morta iš nuostabos išpūtė akis, kai Jėzus nesidavė įtraukiamas į seserų žaidimus. Visi jie buvo išlaisvinti ne savo pastangomis.

Trumpai čia pristatyti Petro, Pauliaus ir Mortos išgyvenimai – tai bibliniai religinio perfekcionizmo archetipai. Toks perfekcionizmas būdingas daugeliui šiuolaikinių krikščionių. Šią sunkiai aptinkamą, tačiau anaipatol neretą ligą vieni vadina teisumo negalavimu, o kiti – parazitiniu meilės augliu. Kai kurie šventieji šiame kontekste netgi rašo apie „paslėptą puikybę“, kurios pamaldus žmogus nė nepastebi. Tai tam tikras dvasinis perlenkimas, turintis daugybę atmainų, kurios tariamai prieštarauja viena kitai. Religinis perfekcionizmas ypač būdingas asmenims, kurie nori gero ir veikia vedami geros valios. Tam tikru metu jie užsimano padaryti dar geriau. Iš pradžių čia sunku įžvelgti kokį nors pavojų, nes perfekcionizmas prisidengia tariamo gėrio skraiste. Todėl tam negalavimui aptikti reikia įžvalgumo ir dvasinio nuovokumo.

Šv. Ignacas Lojola *Dvasinėse pratybose* atkreipia dėmesį į šį atvejį rašydamas apie subtilų piktosios dvasios veikimą asmenyse, kurie

„nuo gero žengia prie geresnio“². „Blogajam angelui, apsimetančiam šviesos angelu, būdinga pradžioje prisitaikyti prie maldingos sielos, o paskui palenkti ją į savo pusę. T. y. jis įkvepia tokiai teusiai sielai tinkamas geras ir šventas mintis, o paskui pamažu stengiasi siekti savo, įtraukdamas sielą į savo slaptas apgaules ir piktus kėslus.“³ Dažniausiai mums atrodo, kad nuodėmė mus užklumpa lyg griaustinis iš giedro dangaus. Žinoma, kai kurios nuodėmės užgriūva staiga, tačiau dauguma jų bręsta pamažu. Nuodėmė taip pat turi savo kelią. Tiems, kurių nepavyksta įstumti į didelius moralinius nusižengimus, blogis ima taikyti ilgalaikę taktiką. Velnias mano, kad kartais verta palaukti ir ne išsyk išsидуoti, kad nuopuolis būtų skaudesnis ir visiškai priblokštų žmogų. Tuomet prisiderinama prie gerų tikinčiojo troškimų. Tada žmogus, tariamai trokšdamas gero, gali staiga užsimanyti dar daugiau melstis arba, nepaisydamas aplinkybių, savo gyvenime pradėti kokį nors nuostabų darbą. Spontaniškai, nesusi-mąstęs sekdamas šiuo impulsu, jis gali prisidaryti bėdos. Tačiau iš pradžių sunku suprasti, kur viskas veda. Tuo ir grindžiamos velnio žabangos. Bėgant laikui, prie mūsų pradinių kilnių troškimų kažin kas prilimpa – mums nežinant, kaip nei kada. Ypač visokios pamaldžios ir pasaulį gelbstinčios iniciatyvos iš pradžių atrodo vertingos ir teisingos. Svarbiausia, kad būtų tinkamai pagrįstos. Argi Petras, Paulius ir Morta nenorėjo gero?

Žinoma, aš sąmoningai „pritempiau“ perfekcionizmo diagnozę čia minimiems Jėzaus mokiniams. Juk šio žodžio nerasime Šventajame Rašte. Tai šiuolaikinės epochos darinys, kilęs iš lotyniškų žodžių *perficere* – „išpildyti, pasiekti tikslą“ ir *perfectio*, kuris reiškia būseną, kai kam nors nieko nebetruksta. Nors tobulumo siekis yra natūralus ir tikrai evangelinis, mano nuomone, perfekcionizmas yra perdėtas noras būti idealiam. Šis siekis, paprastai remiamas stiprios motyvacijos, trukdo arba išvis neleidžia pasiekti numatyto tikslo. Perfekcionizmas neatsižvelgia į tai, kad meilė būna įvairių rūšių ir

² *Ibid.*, p. 175.

³ *Ibid.*, p. 174–175.

bręsta pamažu. Gyvenimas nelaikomas keliu, bet veikiau puoselėjamas magiškas požiūris į tikrovę, kai labiausiai vertinama tai, kas įvyksta tučtuojau. Krikščioniškasis tobulumas nesukelia spaudimo, o perfekcionizmo atveju labiausiai kamuojama jaučiama vidinė prievarta, neretai klaidingai laikoma Dievo valia.

Šį perfekcionizmą vadinu religiniu, kad atskirčiau jį nuo psichologinio jo dvynio, nors iš tiesų abu jie gali gyvuoti drauge ir kurstyti vienas kitą. Psichologinį perfekcionizmą įgyjame augdami, įsisaviname dar vaikystėje, elgdamiesi taip, kaip iš mūsų nori tėvai, kultūra, mada ir kitų nuomonės. Abu perfekcionizmai labai panašūs, kartais net tokie patys, tačiau grindžiami skirtingais motyvais. Būtų įdomu patyrinėti, kaip jie veikia vienas kitą. Nors abiem perfekcionizmams būdinga sutrikusi pusiausvyra tarp duoti ir imti, mane labiau domina religinis perfekcionizmas, turintis gilesnes šaknis, kurios ne visada susijusios su auklėjimu. Bet kuriuo atveju religinį perfekcionizmą gali skatinti psichologinis, ypač tada, kai savo blogas patirtis perkeliame į mūsų pačių susikurtą Dievo įvaizdį.

Suprantama, kad šį reiškinių sukelia ne viena priežastis. Dažnai jis remiasi tam tikru religinių sąvokų rinkiniu, klaidingais, niekada neperžiūrėtais Dievo įsivaizdavimais ir sutrumpinta Evangelijos versija. Didžiausias perfekcionizmo sąjungininkas yra baimė, nuolat užvedanti klaidingo tobulumo mechanizmus. Vienas jų – savęs lyginimas su kitais. Jis arba atima drąsą veikti, arba dar labiau išpučia mūsų tuštybę – tai priklauso nuo to, su kuo lyginamės. Dažniausiai tai nutinka dėl to, kad nesuvokiame savo unikalios vertės. Tokiu atveju žmogus ją turi susikurti dirbtinai, savo pasiekimais. Tai puikiai iliustruoja fariziejaus elgesys šventovėje, kai jis atsiriboja nuo visokių moralinių nevykėlių ir išdidžiai pareiškia: „Nesu toks kaip kiti žmonės“ (Lk 18, 11). Fariziejus džiaugiasi, kad jam taip sekasi. Tai aukštesnė perfekcionizmo atmaina. Esu geresnis, nes stengiuosi. Tačiau, ko gero, dažniau puolama į kitą kraštutinumą: „Man niekas nepavyksta. Anie tikrai geriau meldžiasi, nepatiria tokių sunkumų ir yra labiau pažengę.“

Religinis perfekcionistas tobulumą supranta kaip užduotį, o ne kaip dovaną. Dievas pirmiausia ko nors reikalauja, o paskui galbūt

už tai kaip nors atlygina, tačiau niekada nebūna atvirkščiai. Toks žmogus mano, kad jį sąlygiškai myli ne tik tėvai ar kiti žmonės, bet ir Dievas. Blogiausia, kad sąmoningai mąstoma visiškai kitaip. Šis žmogus puikiai žino, kaip reikia galvoti, ir gali pasakyti, kad svarbiausia – malonė, kad reikia jai atsiverti ir t. t. Tačiau širdies gelmėse ir sąmonės tamsybėse tūno mažas, sužeistas žmogelis, kuris nepaliaujamai keičia šią vertybių tvarką, pakiša niūrias mintis ir niekais paverčia tai, ką girdime.

Maldingesnis perfekcionizmas kartais skatina tikintįjį bet kokia kaina pasišvęsti kitiems. Kaip nuostabu būti geradariu ir žmonijos išgelbėtoju. Nelaimei, perfekcionistas iš savęs per daug reikalauja, nors tam dar nėra pasirengęs. Jis nepaiso savo silpnybių, nes juk aplink tiek poreikių. Iš esmės, tai yra nepaprastai varginanti misija. Kas nors, užsimanęs būti mesiju, gali imti save kaltinti bemaž dėl kiekvieno blogio. Moralinis perfekcionistas nežino, kur jo atsakomybės ir tobulumo ribos. Todėl ypač mėgsta teisę ir veikia jos ribose. Jis norėtų, kad viskas būtų nurodyta ir surikiuota, nepaliekant jokių dviprasmybių ar abejonių. Jį tiesiog išmuša iš vėžių, jei nėra aiškių elgesio taisyklių.

Šis mąstymo būdas neretai reiškiasi perdėtu uolumu arba jo nebuvimu, griežtumu arba abejingumu, persidirbimu arba nuolatinio atidėliojimu. Daugybė pamaldžių krikščionių kankinasi dėl to, kad nėra tokie, kokie norėtų būti. Jie puola į apatiją, nes išties dažnai trokšta pašvęsti savo gyvenimą Jėzui, bet tuo pat metu jaučia, kad tam neturi priemonių. Todėl nuliūsta, kad atsilieka nuo evangelinio idealo, nors deda daug pastangų. Juos nuolat gena kažin koks vidinis nerimas, „versdamas būti geresnius“⁴. Jei tai nepavyksta, į pagalbą pasitelkiamas vidinis bizūnas. Žmogų drasko nekantrumas, o kartais ir panieka sau. Kai kurie nebeištveria maldoje daugėjančių išsiblaškimų, kremtasi, kad nuolat išpažįsta tas pačias nuodėmes ir visiškai nepasitaiso, nors ir nenori nusidėti. Juo labiau stengiasi, tuo labiau nusivilia. Kenčia, kad kiti nepastebi jų pastangų, arba kamuojasi dėl to, kad nemato savo dvasinio darbo vaisių. Jie akimirksniu

⁴ D. Bonhoeffer, *Wybór pism*, vert. A. Morawska, Warszawa: Więź, 1970, p. 164.

pastebi visas savo aplinkos žmonių silpnybes ir trūkumus. Ir norėtų viską greitai pagerinti. Dažnai juos lydi nevertumo pojūtis, taip pat atmetama tiesa, kad tikėjimas ir tobulumas – tai kelias.

Galiausiai, dvasinis perfekcionizmas grindžiamas ne tiek tuo, kad žmogus nori pasitaisyti ir įgyti dorybių, kiek nepasitenkinimu, kad pažanga nėra aiškiai pastebima. Nes, kad ir kaip įnirtingai mosuojama sparnais, kad ir kokios milžiniškos dedamos pastangos, žmogus stovi vietoje. Kyla pyktis, kad mūsų pažiūros ir elgesys nelabai atitinka išsvajotus arba mums primestus pavyzdžius. Blogai jaučiamės savame kailyje. Tai ypač pasakytina apie emociškai ir dvasiškai jautrius žmones, kurie daugiau jaučia, mato ir trokšta. Todėl jie yra labiau pažeidžiami, nes viską kaip kempinės sugeria. Jautrumas yra geriau nei storžieviškumas ir panašumas į akmenį, tačiau jis turi būti apvalytas ugnimi.

Perfekcionistinis verpetas veda į apatiją. Tai subtilus demoniškas būdas palaužti tuos, kurie nori daugiau, kad jau niekada nieko nebe-norėtų. Čia nekalbama apie trumpalaikį jausmą, bet apie nuolatinę dvasinę būseną, kai žmogus pasiduoda ir atsisako augimo kelio. Apatija – tai sielvarto dukra, kuri turi įvairių atmainų. Pirmą jų yra pasyvumas (kvietizmas) – laikysena, kai baimindamasis suklysti žmogus visiškai kliaujasi Dievo malone, tačiau pats su ja nebendra-darbiauja. Antrasis kraštutinumas – tai aktyvizmas, nustelbiantis nuolat jaučiamą vidinį spaudimą ir pralaimėjimo jausmą. Galiausiai, trečioji galimybė yra pati blogiausia, nes tada žmogus niekuo nebe-sirūpina ir pasiduoda nevilčiai. Daugybė apatiškų krikščionių yra perfekcionizmo aukos. Tragiškiausia tai, kad dėl to jie mažai kalti. Lygindami idealą su savo silpnumu, jie liaujasi veikę, tenkinasi vi-dutiniškumu, net jei kartkartėmis ir pajunta kokį nors vidinį akstiną. Iš jų karščio lieka tik pelenai. Jie jaučiasi taip, tarytum idealo iltys juos būtų sudraskiusios į skutelius.

Neperdėsiu sakydamas, kad paradoksalu, tačiau neilgą laikotarpį geriau jaučiamės būdami perfekcionistai, nei nuolankiai pripažinda-mi savo silpnybes, ribotumus ir kliaudamiesi Dievo gailėstingumu. Mums atrodo, kad jei labiau stengsimės ir būsime tvirtesni, Dievas mus labiau mylės. Perfekcionizmas sukuria įtampą, o juk svarbu

pirmiausia vidujai atsipalaiduoti. Vis dėlto iš religinio perfekcionizmo įmanoma išgyti, nes tai yra dvasinės kančios rūšis. Kartais išsilaisvinimą paskatina koks nors psichinis ar dvasinis sukrėtimas, praradimo ar krizės patirtis. Tuomet mums, kaip tam Don Kichotui, atsiveria akys, pamatome, kad milžinai, su kuriais iki šiol kovojome, tėra tik mediniai vėjo malūnai. Visą šį procesą paprastai lydi ištverminga malda ir apvalanti sakramentų galia, kai Dievas prisiartina prie žmogaus ir laipsniškai iškelia į paviršių jo slaptą puikybę ir vidinę netvarką. Neretai būname Dievo klaidingo įsivaizdavimo arba bedvasės moralės įkaitai. Tačiau galiausiai Dievo Žodžio šviesa pramuša šarvą ir pasiekia giliai mumyse paslėptas vietas, užsimaskavusias tiesos skraistėmis. Kituose šios knygos skyriuose papasakosime, koku keistu būdu atsiranda perfekcionizmas, kaip kantriai Dievas nukenksmina tą mumyse tiksinčią bombą ir taip išlaisvina iš baimės ir kamuojančio spaudimo.